

Archeo-rapport 130 De archeologische begeleiding in het Kolisbos te Neerpelt

Michiel Steenhoudt, [REDACTED] & Maarten Smeets

Kessel-Lo, 2012
Studiebureau Archeologie bvba

Het agentschap Onroerend Erfgoed heeft in deze publicatie persoonsgegevens geanonimiseerd na een toegekend verzoek tot gegevenswissing (AVG, art.17, lid 1.d))¹

¹ Toevoeging op 10/02/2025 door agentschap Onroerend Erfgoed

Archeo-rapport 130

De archeologische begeleiding in het Kolisbos te Neerpelt

Michiel Steenhoudt, [REDACTED] & Maarten Smeets

**Kessel-Lo, 2012
Studiebureau Archeologie bvba**

Colofon

Archeo-rapport 130
De archeologische begeleiding in het Kolisbos te Neerpelt

Opdrachtgever:	Gemeente Neerpelt
Projectleiding:	Maarten Smeets
Leidinggevend archeoloog:	Michiel Steenhoudt
Auteurs:	Michiel Steenhoudt [REDACTED] Maarten Smeets
Foto's en tekeningen:	Studiebureau Archeologie bvba (behalve figuren 1 t.e.m. 10)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bvba mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

D/2012/12.825/43

Studiebureau Archeologie bvba
Jozef Wautersstraat 6
3010 Kessel-Lo
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

©2012, Studiebureau Archeologie bvba

Inhoudstafel

Inhoudstafel	p. 1
Hoofdstuk 1 Inleiding	p. 3
Hoofdstuk 2 Bodemkundige aspecten	p. 7
2.1 Fysiografie	p. 7
2.1.1 Lokale topografie en hydrografie	p. 7
2.1.2 Algemene geologische opbouw	p. 7
2.1.2.1 Tertiair geologische opbouw	p. 7
2.1.2.2 Quartair geologische opbouw	p. 10
2.2 Bodemeenheden rond de site en hun eigenschappen	p. 10
2.3 Bodemgenese en terreinwaarnemingen	p. 11
2.3.1 Bodemgenese	p. 11
2.3.1.1 Algemene bodemgenese	p. 11
2.3.1.2 Specifieke bodemgenese	p. 12
2.3.2 Terreinwaarnemingen	p. 13
2.3.3 Resultaten	p. 14
Hoofdstuk 3 Werkmethode en resultaten	p. 15
Hoofdstuk 4 Besluit	p. 17
Bibliografie	p. 19
Bijlagen	p. 21
Bijlage 1: Fotoinventaris	p. 23
Bijlage 2: Profieltekeningen	p. 25
Bijlage 3: Opgravingsplan	p. 27

Hoofdstuk 1 Inleiding

Naar aanleiding van de aanleg van drie amfibiepoelen en een aantal verbeteringswerken aan de boswegen in het Kolisbos te Neerpelt werd door Onroerend Erfgoed een begeleiding der werken opgelegd.

Het onderzoek werd door de gemeente Neerpelt aan Studiebureau Archeologie bvba toevertrouwd. Het terreinwerk werd uitgevoerd van 7 tot en met 9 november 2012.

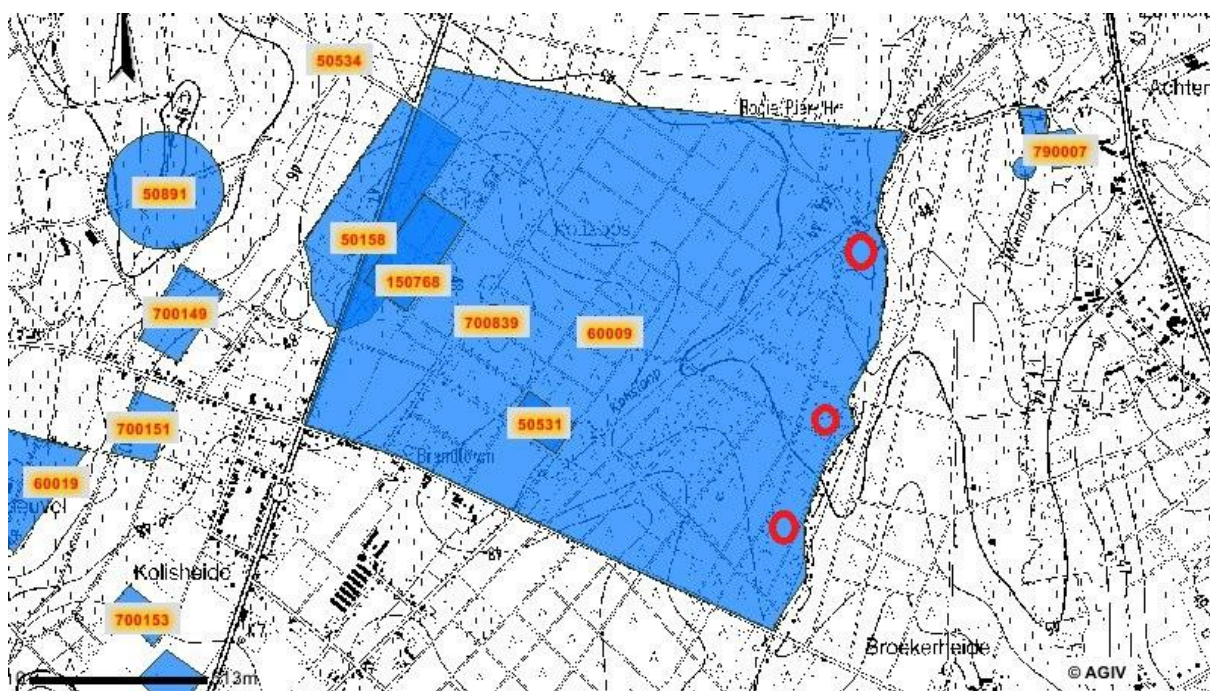

Fig. 1: Uittreksel uit de CAI met situering van het projectgebied.

De totaal te onderzoeken oppervlakte bedraagt ca. 1200 m². De drie kikkerpoelen liggen in het oosten van het Kolisbos tegen de gemeentegrens.

Op de CAI (fig. 1) zijn tal van vindplaatsen en vondstmeldingen aangegeven. De belangrijkste voor dit project is het Kolisbos zelf (CAI 60009 en 50158). In het bos werden van 1985 tot 2001 opgravingen uitgevoerd door de heemkundige kring van Sint-Huibrechts-Lille, onder leiding van A. Claassen¹. Er werden sporen van metaalbewerking, plattegronden en waterputten gevonden uit de Romeinse periode alsook een 'bustumgraf' waarvan de beenderen, onderzocht door Anton Eryvnyck, toegeschreven konden worden aan een rund. Verder werden er concentraties lithisch materiaal gevonden.

Ten oosten van het Kolisbos zijn een aantal vindplaatsen opgenomen waar sporen van begraving werden aangetroffen. Op locatie CAI 50042 zijn een grafheuvel en 2 langbedden uit de late bronstijd en 151 crematiegraven en 130 grafcircels uit de vroege ijzertijd opgegraven. Er werd onderzoek gedaan vanaf 1896. In 1959 is de NDO systematisch onderzoek beginnen doen op deze plaats². CAI 50534 betreft een toevalsvondst van een urnegrav uit de vroege ijzertijd. Op vindplaats CAI 50891 werd een grafheuvel met bijhorende urne en crematieresten aangetroffen. Vindplaats CAI 60019 is een urneveld uit de metaaltijden. Hier werden 7 urnegraven geplunderd en verkocht. Ook tijdens de

¹ Claessen 1998.

² Roosens & Beex 1960; Roosens & Beex 1961; Roosens & Beex 1962; Van Impe, Beex & Roosens 1973.

De archeologische begeleiding in het Kolisbos te Neerpelt

archeologische begeleiding in het kader van de aanleg van een fietspad langs de Peerderbaan werd in 2012 een heel slecht bewaard crematiegraf gevonden met enkele fragmentjes handgevormd aardewerk³.

Nog ten oosten van het Kolisbos ligt vindplaats 790007. Het betreft een losse vondst die volgens de vinder een 'chopping tool' zou zijn, maar dit is niet bevestigd door een archeoloog. Locatie CAI 60091 is een watermolen die in de nieuwe tijd gedateerd wordt.

Fig. 2: Uittreksel uit de Ferrariskaart met situering van het projectgebied.

De Ferrariskaart (1771-1778) (fig. 2) toont dat het projectgebied bestond uit heide. Ook de Atlas der Buurtwegen (fig. 3) geeft hetzelfde beeld, met de aanduiding van het toponiem 'Kolisheide'. Er waren echter te weinig punten om het projectgebied op deze kaart te projecteren.

³ Steenhoudt & Smeets in prep.

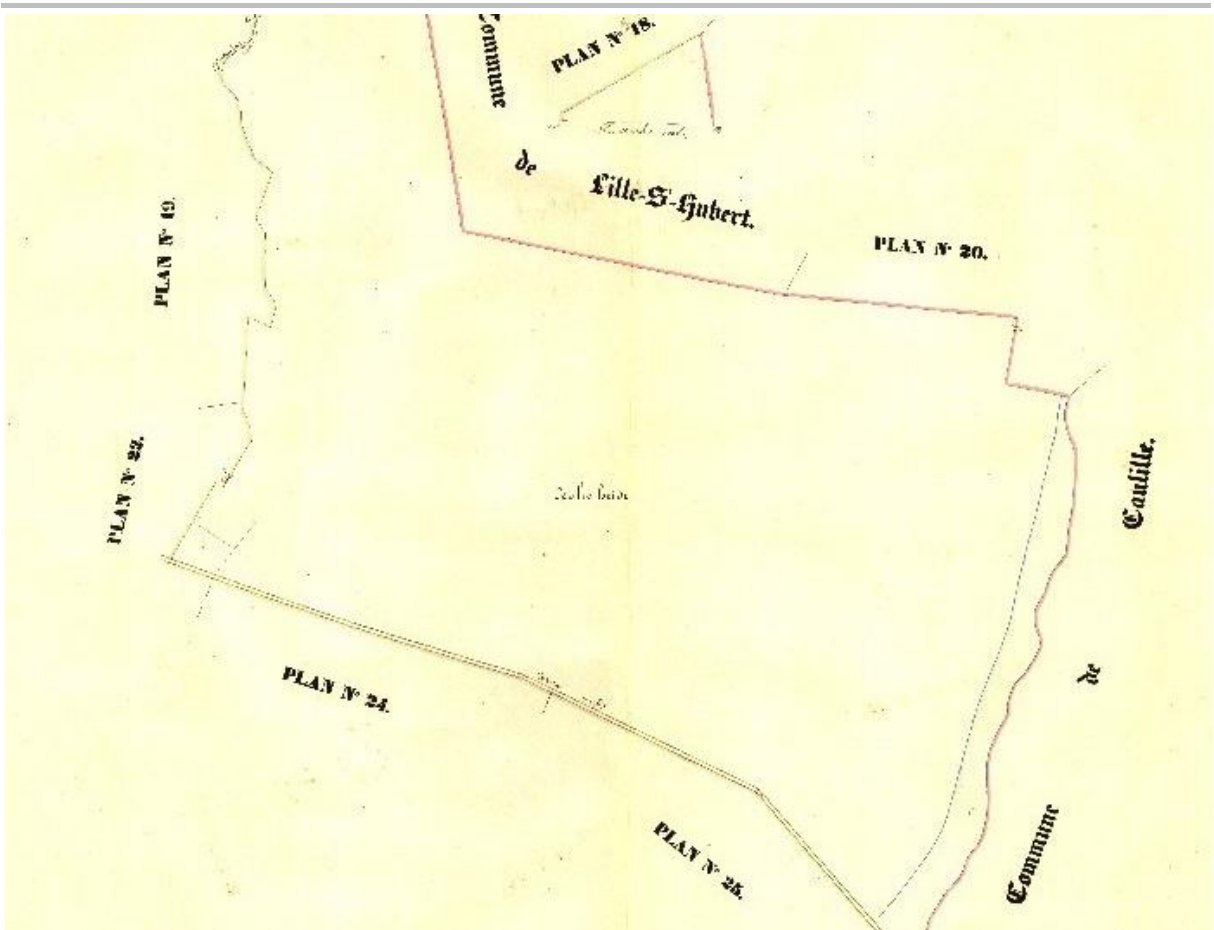

Fig. 3: Uittreksel uit de Atlas der Buurtwegen.

Hoofdstuk 2 Bodemkundige aspecten

2.1 Fysiografie

2.1.1 Lokale topografie en hydrografie

Het onderzoeksgebied ligt op een hoogte tussen 44 en 48 m TAW. Het oppervlak vertoont over de hele lengte een onregelmatig reliëf. Een asymmetrisch profiel is zichtbaar met een steile noordkant en een veel minder steile zuidkant. Deze wordt gekenmerkt door een vrij uitgesproken microtopografie (fig. 4). De afwatering gebeurt naar het noorden door de westelijk gelegen Kollisloop en de oostelijk gelegen Dorperloop (fig. 5). Deze behoren beide tot het Maasbekken⁴.

Fig. 4 : Noordnoordoost - zuidzuidwest lengteprofiel van het oppervlak en de helling in het projectgebied.

2.1.2 Algemene geologische opbouw

2.1.2.1 Tertiair geologische opbouw

Onder het projectgebied bevinden zich sedimenten die behoren tot de **Formatie van Mol (MI)** (fig. 6). Deze formatie dateert uit het Plioceen (fig. 7). De Zanden van Mol zijn grove, meestal opvallend

⁴ Volgens de Vlaamse Hydrografische Atlas, <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/vha/>.

witte, zanden die bijna uitsluitend uit kwarts bestaan en om deze reden veelvuldig in de industrie toepassing vinden.

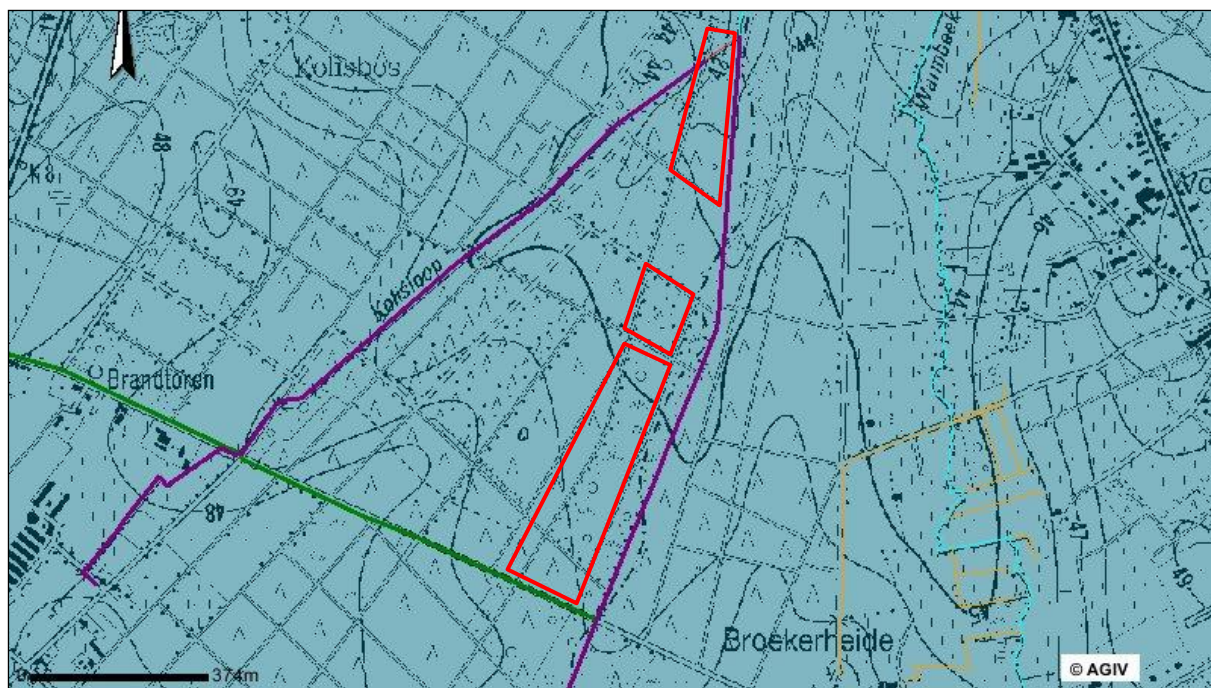

Fig. 5 : Topografie en hydrografie rond het aangeduide onderzoeksgebied⁵.

Onderaan in deze formatie bevindt zich het **Kwartzand van Mol-Donk**, dat zeer goed gesorteerd is maar toch ook wisselingen in grofheid vertoont. De klei is uit deze zanden meestal uitgewassen en de modale doormeter is meestal iets kleiner dan 250µm.

Op dit pakket bevindt zich in de tpeestreek een dunne kleiige horizont en een sprietlaag (spriet is de lokale naam voor bruinkool) die de **Spriethorizont van De Maat** wordt genoemd.

Boven de sprietlaag ligt een iets grover kwartzand met modale doormeter meestal boven de 250µm, nog beter gesorteerd en met minder wisselingen in grofheid. Dit zand noemt men het **Kwartzand van Maatheide**. Aan de top van dit zand werd in de ontginning van Maatheide nog een lignietachtige veenlaag aangetroffen: de **Lignietlaag van Russendorp**.

De dikte van deze formatie neemt toe in westelijke richting van ongeveer 10 m aan de splitsing van de verschillende breuken bij Bree tot 100 m aan de westrand van het kaartblad. Deze diktes lijken vrij goed overeen te komen met die op het kaartblad Mol. Het verschil met de Kiezeloölietformatie bestaat hierin dat er in de slenk hoogstwaarschijnlijk nog een jonger pakket aanwezig is (Lid van Jagersborg) dat boven de Brunssum I Klei ligt, die overeen zou kunnen komen met de Lignietlaag van Russendorp. De totale dikte van de Kiezeloölietformatie (ongeveer 200 m) overtreft die van de Formatie van Mol (10 à 100 m) vermits in de zakkende slenk meer ruimte werd gecreëerd waar afzetting kon plaatsgrijpen. Op de geologische kaart en in de profielen was het niet mogelijk om de verschillende leden van de Formatie van Mol te onderscheiden omwille van onvoldoende gedetailleerde boorbeschrijvingen.⁶

⁵ Fysiografisch beeld volgens de Vlaamse Hydrografische Atlas, <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/vha/>.

⁶ Sels 1999.

De archeologische begeleiding in het Kolisbos te Neerpelt

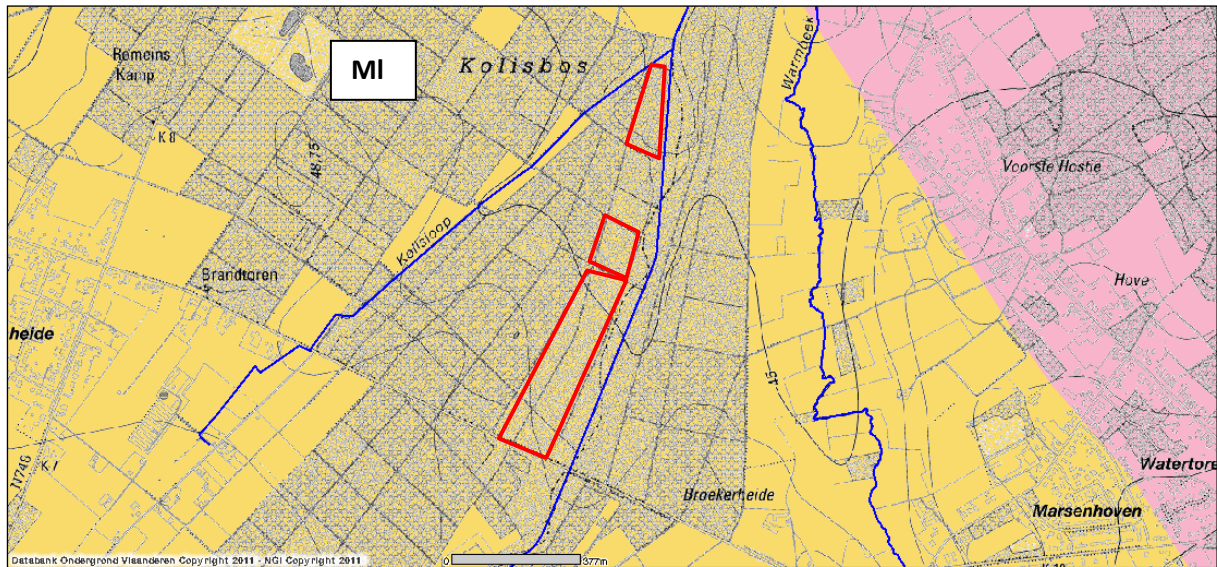

Fig. 6: Tertiairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied.

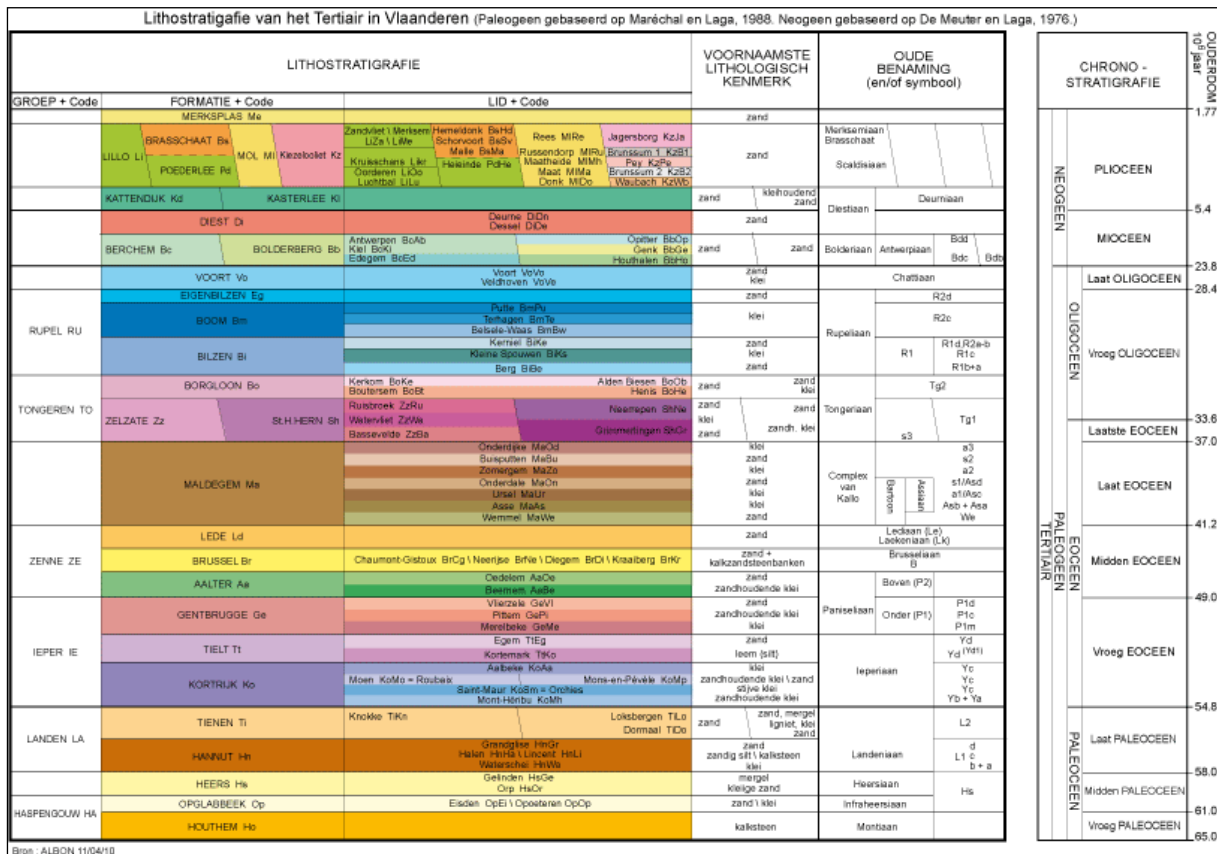

Fig. 7: Litho- en chronostratigrafie van het Tertiair in Vlaanderen.

2.1.2.2 Quartairgeologische opbouw

De quartaire afzettingen bestaan onderaan uit fluviatiele holocene afzettingen.

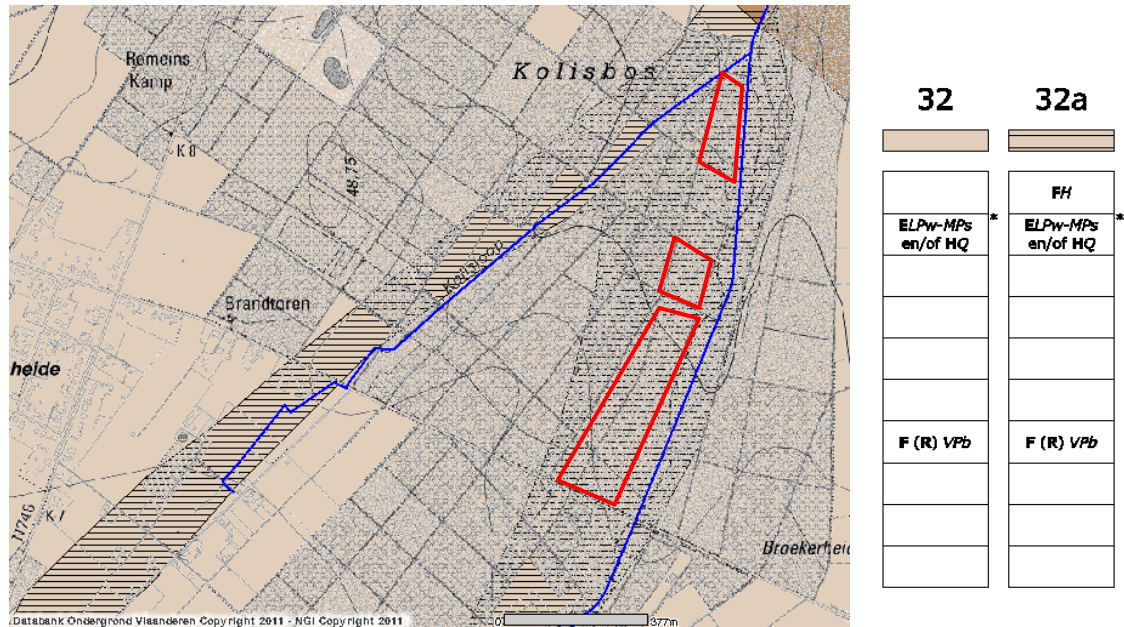

Fig. 8: Quartairgeologische kaart⁷ met aanduiding van het projectgebied.

Legende⁸

- ELPw-MPs en/of HQ** eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en/of het Saaliaan (Midden-Pleistoceen) en/of Hellingsafzettingen van het Quartair.
- F (R) VPb** fluviatiele afzettingen (Rijnsedimenten) van het Baveliaan (Post-Jaromillo – Vroeg-Pleistoceen).
- FH** fluviatiele afzettingen uit het Holoceen.

2.2 Bodemeenheden rond de site en hun eigenschappen

Het projectgebied ligt op zand (Z) (fig. 9). **t-Zeg** zijn natte zandgronden met duidelijke humus of/ en ijzer B horizont; er bevindt zich een grintsubstraat op geringe of matige diepte (20-125 cm).

In profiel zijn het sterk hydromorfe humuspodzolen. De Ap is zwartgrijs en soms veenachtig. De bruine B is diep ontwikkeld en gaat tussen 80 en 125 cm diepte over tot groenbruinachtig, gereduceerd fijn zand⁹.

⁷ De digitale quartairgeologische kaart heeft een schaal 1:200.000 en wordt hier niet gebruikt om gedetailleerde beschrijvingen te maken. De informatie van de rapporten van de geologische boringen worden hier wel gebruikt om bijkomende informatie in te winnen (vb. dikte van het quartair dek).

⁸ Bogemans 2005: 1.

⁹ Baeyens 1976: 45.

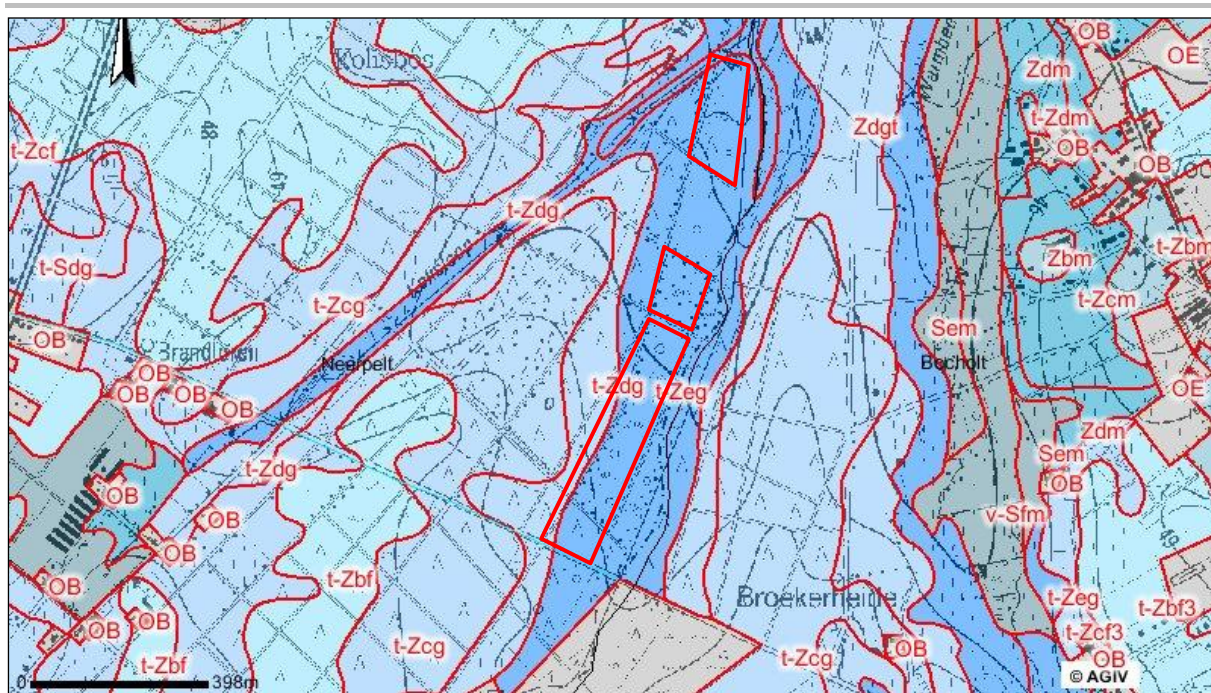

Fig. 9 : Overzicht van het bodemlandschap met aanduiding van het onderzoeksgebied¹⁰.

2.3 Bodemgenese en terreinwaarnemingen

Het bodemlandschap bestaat overwegend uit zandgronden (Z) met een grintsubstraat (t-...). Het valt op dat het projectgebied in natte zandgronden gesitueerd is (Ze.). Deze komen volgens de Quartairgeologische afzettingen overeen met fluviatiele, holocene afzettingen. De toponymie van de afwatering vertoont verschillen met de bodemtextuur. Daar waar de Kollisloop en de Dorperloop, een kaarsrecht patroon vertonen meandert de Warmbeek door het landschap met lemig-zandige bodems langs haar loop. Er is zelfs een veensubstraat (v-...) aanwezig. De toponymische en bodemkundige verschillen kunnen wijzen op een verschil in de quartaire fluviatiele sedimenten.

2.3.1 Bodemgenese

2.3.1.1 Algemene bodemgenese

Systematisch onderzoek in verband met de (kwartair-) geologische samenstelling van de grintafzettingen en de bodemgenese die zich hierin heeft voltrokken, leidt tot een aantal algemeen voorkomende kenmerken. Het gaat hier altijd om polysequumprofielen waarin een jong, min of meer uitgesproken profiel zich oppervlakkig ontwikkeld heeft in de uitgeloopte horizont van oudere bodemvormingen. De polysequumprofielen bestaan uit verscheidene gesuperposeerde bodems:

¹⁰ Volgens de Belgische Bodemkaart, <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart/>.

duidelijke podzol boven en in de relikten van een verbrokkelde textuur B horizont. De Bt resten verkitten tot harde B vlekken. Er vormt zich een prepodzol en nadien een typische podzol.

In natte omstandigheden vormt zich een *natte humuspodzol*.

- O + E** strooisellaag + dunne humusinfiltratiehorizont.
- E** uitgeloopte horizont; grijs tot lichtgrijs (10YR 5-7/1); 10-20 cm dik; geleidelijke overgang;
- B₁** overgangshorizont tussen uitgeloopte en aangerijkte horizonten; donker grijsbruin (10YR 4/2), paarsgrijs (7,5YR 6/2) of donkerbruin (7,5YR 4/2); veel afgeloopte korrels; massief tot eenkorrelig; 5-10 cm dik; geleidelijke overgang;
- B_{2h1}** humusaanrijkingshorizont; donkerbruin tot donker roodbruin (5-10YR 3-2/2); structuurloos, massief; openwrijfbaar tot zeer vast; 10-30 cm dik; geleidelijke of diffuse overgang;
- B_{2h2}** humusaanrijkingshorizont; donker geelbruin of donker roodbruin (5YR 3/3-4, 7,5YR 3-4/3-4); structuurloos, massief; openwrijfbaar tot vast; 30-50 cm dik; geleidelijke of diffuse overgang;
- B_{3h}** humusaanrijkingshorizont; geleidelijk verblekend naar onder.

2.3.2 Terreinwaarnemingen

Beide referentieprofielen werden niet zelf bestudeerd maar er kunnen wel enkele bruikbare conclusies getrokken worden.

Op geen enkele van beide profielen is er ook maar enig spoor van een podzol. Deze komt op het onderzochte terrein niet voor. Wel werden sporen van een micropodzol geregistreerd¹¹.

Referentieprofiel 1 (fig. 11) vertoont een grintlaag op ca. 55 cm diepte. Deze komt op de bodemkaart overeen met t-.... De hoge grondwatertafel (op 1 m) wijst op natte omstandigheden.

Fig. 11: referentieprofiel zonder podzol met grintlaag op ca. 55 cm diepte.

¹¹ Steenhoudt & Smeets in prep. 16.

Het tweede referentieprofiel (fig. 12) vertoont gleyverschijnselen. Ook hier is er geen podzol aanwezig.

Fig. 12: referentieprofiel zonder podzol en zonder grintlaag.

2.3.3 Resultaten

De grintlaag die op de bodemkaart is gekarteerd (t-...), is over een deel van het terrein terug te vinden.

Ondanks de kartering van een podzol (g) op de bodemkaart blijft het de vraag of deze op de referentieprofielen er ooit geweest is. Hier zou bijna 80 cm moeten ontbreken om de restanten van de humus B horizont niet meer te zien. Dit maakt de aanwezigheid van een podzol op deze plaatsen onwaarschijnlijk.

Het zijn zeer zeker natte gronden (.e.) die weinig waarschijnlijk sporen bevatten. Met de complexe geomorfologische opbouw van het gebied laat dit een interpretatie met behulp van een korte termijn onderzoek niet toe.

Hoofdstuk 3 Werkmethode en resultaten

Conform de opgelegde voorschriften werd bij de meest zuidelijke poel het volledige vlak tot op het archeologisch niveau afgegraven met een graafmachine op rupsbanden met een platte graafbak (fig. 6). Het volledige vlak werd opgeschaafd en gefotografeerd. Omdat in dit vlak, behalve enkele recente afwateringsgreppels, geen archeologisch relevante sporen aanwezig waren, is in samenspraak met Annick Arts (erfgoedconsulent, Onroerend Erfgoed) besloten om de twee andere poelen door middel van een 4 m brede sleuf op te volgen. Indien ook hier geen sporen in aanwezig zouden zijn, mocht de overige oppervlakte zonder begeleiding afgewerkt worden.

Fig. 6: De aanleg van het vlak.

Op de 3 werkputten werden geen archeologisch relevante sporen aangetroffen. Naast de drie amfibipoelen werden ook twee zones aangeduid waar langs de bosweg enkele wadi's zouden voorzien worden. De boswegen werden eerst heraangelegd en ongeveer 20 cm opgehoogd. Langs deze wegen werd dan een komvormige greppel gegraven die 35 cm diep was, gemeten ten opzichte van de nieuw aangelegde weg. Daar het archeologische vlak op deze manier, op geen enkele plaats werd bereikt, heeft ook dit deel geen sporen opgeleverd.

Hoofdstuk 4 Besluit

Conform art. 4 § 2 van het Decreet houdende Bescherming van het Archeologisch Patrimonium van 30 juni 1993 (B.S. 15.09.1993), gewijzigd bij decreet van 18 mei 1999 (B.S. 08.06.1999), 28 februari 2003 (B.S. 24.03.2003), 10 maart 2006 (B.S. 7.6.2006), 27 maart 2009 (B.S. 15.5.2009) en 18 november 2011 (B.S. 13.12.2011) zijn de eigenaar en de gebruiker ertoe gehouden de archeologische monumenten die zich op hun gronden bevinden te bewaren en te beschermen en ze voor beschadiging en vernieling te behoeden.

Daarom werd een archeologisch begeleiding gevraagd om de archeologische potentie van het terrein in te schatten.

Tijdens deze begeleiding werd vastgesteld dat er zich geen archeologische sporen op de onderzochte terreinen bevonden. Hieruit blijkt dat de site Kolisbos meer naar het westen gelegen moet zijn op de hogere gronden van het gebied.

Daarom lijkt een verder archeologisch onderzoek niet verantwoord. Het officieel vrijgeven van het terrein gebeurt door Onroerend Erfgoed.

Ondanks het vrijgeven van het terrein blijven de algemene bepalingen die voorzien zijn in:

- het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, gewijzigd bij de decreten van 18 mei 1999, 28 februari 2003, 10 maart 2006, 27 maart 2009 en 18 november 2011 (BS 08.06.1999, 24.03.2003, 07.06.2006, 15.5.2009 en 13.12.2011)
- en het besluit van de Vlaamse regering van 20 april 1994 tot uitvoering van het decreet van 30 juni 1993 houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium, gewijzigd bij besluiten van de Vlaamse Regering van 12 december 2003, 23 juni 2006, 9 mei 2008, 4 december 2009, 1 april 2011 en 10 juni 2011

van toepassing, meer bepaald voor de bepalingen over de meldingsplicht van eventuele toevalsvondsten tijdens het verdere verloop van de werken.

Bibliografie

BAEYENS, L. 1976: Bodemkaart van België

BOGEMANS, FR. 2008: Legende overzichtskaart Quartairgeologie Vlaanderen

ROOSENS H. & BEEEX G. 1960: Onderzoek van het urnenveld op de "Roosen" te Neerpelt in 1959, *Archaeologia Belgica 48*, Brussel.

ROOSENS H. & BEEEX G. 1961: De opgravingen in het urnenveld "De Roosen" te Neerpelt in 1960, *Archaeologia Belgica 58*, Brussel.

ROOSENS H. & BEEEX G. 1962: Het onderzoek van het urnenveld "De Roosen" te Neerpelt in 1961, *Archaeologia Belgica 65*, Brussel.

SELS, O. EA. 1999: Toelichtingen bij de geologische kaart van België

STEENHOUDT M. & SMEETS M. In prep. De archeologische begeleiding langs de Peerderbaan te Neerpelt

VAN IMPE L., BEEEX G. & ROOSENS H. 1973: Het urnenveld op "De Roosen" te Neerpelt, *Archaeologia Belgica 145*, Brussel.

VAN RANST, E. & SYS, C. 2000: Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (schaal 1:20.000).

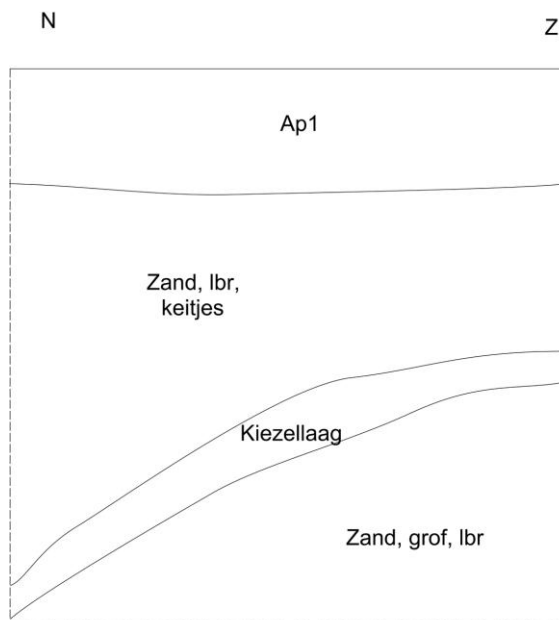
Bijlagen

Bijlage 1 Fotoinventaris

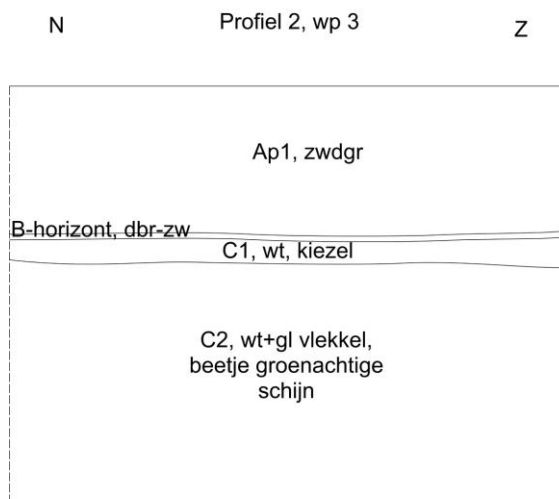
Fotonummer	Spoor	Werkput	Vlak	Aard	Opmerkingen
2012-331-01		1	1	Overzicht	
2012-331-02		1	1	Overzicht	
2012-331-03		1	1	Overzicht	
2012-331-04		1	1	Overzicht	
2012-331-05		1	1	Overzicht	
2012-331-06		1	1	Overzicht	
2012-331-07		1	1	Werk	
2012-331-08			1	Werk	
2012-331-09			1	Werk	
2012-331-10		1	1	Overzicht	
2012-331-11		1	1	Overzicht	
2012-331-12		1	1	Overzicht	
2012-331-13		1	1	Overzicht	
2012-331-14		1	1	Overzicht	
2012-331-15		1	1	Overzicht	
2012-331-16		1	1	Overzicht	
2012-331-17		1	1	Overzicht	
2012-331-18		1	1	Overzicht	
2012-331-19		1	1	Overzicht	
2012-331-20		1	1	Overzicht	
2012-331-21		2	1	Overzicht	
2012-331-22		2	1	Overzicht	
2012-331-23			1	Werk	
2012-331-24			1	Werk	
2012-331-25		2	1	Overzicht	
2012-331-26	PR1	2	1	Profiel	
2012-331-27	PR1	2	1	Profiel	
2012-331-28		3	1	Overzicht	
2012-331-29		3	1	Overzicht	
2012-331-30		3	1	Overzicht	
2012-331-31		3	1	Overzicht	
2012-331-32	PR2	3	1	Profiel	
2012-331-33	PR2	3	1	Profiel	

Bijlage 2 Profieltekeningen

Profiel 1 wp 2

Profiel 2, wp 3

Bijlage 3 Opgravingsplan

Administratieve gegevens

Naam site:	Kolisbos
Provincie:	Limburg
Gemeente:	Neerpelt
Deelgemeente:	Neerpelt
Adres:	Peerderbaan
Kadastrale gegevens:	Afdeling 2, Sectie D, percelen 905b (partim), 905e (partim) en 905f (partim)
Opdrachtgever:	Gemeente Neerpelt, Kerkplein 1, 3910 Neerpelt
Vergunningsnummer:	2012/331
Naam aanvrager:	Michiel Steenhoudt
Aanvraagdatum:	29 juli 2012